

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 53
Godina XXVII
Maj, 2022.
[str. 349-352]

© Monos 2022

Senahid Kahrmanović, Priče s početka i na kraju

BZK "Preporod" Gračanica 2021.

Predstavljanje ove knjige, namjerno ću početi kazivanje o prvoj uspješnoj knjizi ovog autora iako nije bila beletrističkog, već historiografskog žanra – ali sa odlikama dobre proze. Radi se o knjizi "Moja zona odgovornosti", koja mi je slučajno 2006. godine došla u ruke kao neobjavljeni autorski rukopis. Bili su to njegovi memoarsko-historijski zapisi, koji su mi se "od prve" dojmili kao jedna zrela, dobro složena i lijepo napisana povjesnica. Uz sve ostale kvalitete teksta kao što je preciznost, argumentacija i ozbiljnost u pristupu temi, primijetio sam i nešto čega možda ni sam autor nije bio svjestan, a to je osebnost njegovog izraza i stila kazivanja koji jedan narativ, zasnovan na objektivnosti i na činjenicama i nehotice pretače u literarni izraz. Nisam pogriješio kad sam autoru rekao da bi taj rukopis vrijedilo objaviti kao posebnu knjigu. Tako se pojavila knjiga "Moja zona odgovornosti" (2008.), po meni do danas jedan od najbolje napisanih tekstova o odbrani BiH i ratu, o velikim djelima "malih ljudi" iz običnog života, koji su se slučajno našli u vihoru rata.

Pored toga što je izvanredan i originalan historiografski tekst o ratu u jednom mikroprostoru, ova knjiga može se čitati i kao zanimljiv literarni sadržaj. To je, naravno, kompliment i za knjigu i za autora... To je do danas jedno od rijetkih svjedočenja o, samo na oko, sitnim događajima na mikro-planu, na prelazu iz mira u rat, iz jednog stanja narodnog duha u drugo, priča o malim ljudima u vrtlogu velikih događaja...

Nakon knjige "Moja zona odgovornosti", Kahrmanović će napisati još dvije knjige, ovoga puta publicističkog žanra ("Redžo Hatin" i "Kako doživjeti stotu"), da bi se brzo vratio onom spisateljskom žanru u kojem je stvarno najjači – to je ispisivanje proze u formi kratke priče. Rezultat je bila knjiga priča "Kuća moje majke", koja je doživjela pohvale i javnosti i pohvale stručne kritike. Književnik i publicista Safet Berbić iz Banovića, koji je bio njen recenzent i priređivač, u jednoj je prilici, povodom izlazenja te knjige rekao: "Gračanica ne zna da ima svog Turgenjeva."

U narednom periodu Kahrmanović se definitivno posvetio kratkoj priči i noveli, žanru u kojem je na najbolji način ispoljio svoj spisateljski talenat. Prije dvije godine, 9 naslova objavio je u 47 broju Časopisa "Gračanički glasnik" (maj 1919). U knjizi

“Priče s početka i na kraju”, objavljeno je tih 9 proza iz “Gračaničkog glasnika”, plus još desetak novih, koje su u međuvremenu “proizvedene” u stvaralačkoj radionici Senahida Kahrmanovića.

Žanrovski, to su kratke novele, tematski su iz običnog svakodnevnog života u jednoj seoskoj mikrosredini. Na prvi pogled to su obični svakodnevni događaji koji kroz stvaralački postupak autora dobivaju svoju specifičnu dramaturiju. Spomenuo bih samo nekoliko naslova: “Svi su joj halili”, “Glava na panju”, “Horoz”, “Prikaza”, “Gologuz” i dr.

U ovim pričama autor ispoljava izvanrednu sklonost za detalj, ima izoštrano oko za opisivanje ambijenta u koji smješta svoje likove i radnju bilo da radi o zatvorenom prostoru (sobi) ili širokim pejzažima, livadi, otkosu itd. Od tih detalja pravi jedan fini mozaik ili fino tkanje jednog toplog kazivanja. Tako, na primjer, sa uživanjem se čita opis obične seoske sobe u kojem nije zaboravio “uslikati” ni ono malo “kolice sa šporeta” zemljane furune, kroz čiju raspuklinu “siječe ševak» vatre po drvenom šišetu u sumrak jedne jesenje večeri. Bezbroj je takvih i sličnih detalja koji su tako spretno posloženi da nikako ne opterećuju dinamiku priče, već naprotiv daju joj posban neki šmek.

Posebnu pažnju zaslužuje jezik i stil tog kazivanja, koje karakteriše: neposrednost, prisnost, kratka i jezgovita rečenica, oštra misao, spretno upotrijebljeni narodni izraz ili fraza. Možemo govoriti o specifičnom jeziku ovog autora, punom lokalizama i karakterističnih arhaizama koji se upotrebljavaju u zavičajnom ambijentu, rekao bih o posebnoj sintaksi i dinamici kazivanja, onoj dedinoj priči, koja teče pregledno i jasno, dokumentovano i potkrijepljeno poznatim likovima i njihovim imenima.

Ono što je fascinantno u toj prozi jeste jedan malo nakošen, blago iskrivljen pogled na tegobnu stvarnost, natopljen blagom ironijom, koja ne boli već, naprotiv, kao da djeluje ljekovito. U toj iskošenosti, pa kad autor

gleda i iz dječije perspektive, primjetan je neki blagi oblik naivne, sa crtza naivne umjetnosti. Naravno, u tom iskošenju ili iščašenju, autor itekako ima mjeru, kao što ima mjeru kada daje pouku (šta je pisac htio da kaže), kada čitaocu daje savjet, blago očinski, da ne docira kao strogi učitelj, već da pomiluje, posavjetuje – kao dobroćudni deda. Zato se ova proza doima i kao lijek za dušu, pažljivo odabran, diskretno ponuđen i serviran. Dobra proza, kao i svaka umjetnost, ima svoje puteve do svijesti i srca svakog konzumenta.

Što se tiče “vremena i mjesta radnje”, u ovoj prozi nije teško prepoznati Stjepan Polje kao rodno mjesto autora i Gračanicu kao gravitaciono polje u kojem se kretao. To je dekor, to su kulise za svaku njegovu priču. Što se tiče takozvanog “vremena radnje”, vidljivo je da u ovoj knjizi Kahrmanović ispisuje priču svoje generacije. To je generacija “pedeset i neke” (prošlog stoljeća) koja je dolazila na svijet u teškim poslijeratnim gladnim godinama, poslije uzastopnih suša i svakakvih bolešćuga na ovim prostorima... To je generacija koja je još uvijek slušala svježe ratne priče iz Drugog svjetskog rata, generacija Titovih pionira sa crvenim marama oko vrata, generacija koja je stupala putevima masovnog školovanja, prosvjećivanja, radnih akcija i prosperiteta, Bili su to u prvo vrijeme đaci pješaci, koji su pješačili po desetak kilometara dnevno od kuće do škole, koji su u isto vrijeme morali pomagati roditeljima u kućnim poslovima i na njivi... U tim godinama počinje sve masovniji odlazak radnika sa ovog prostora na šumske radove ili bauštelu po Hrvatskoj i Sloveniji, a zatim se otvaraju putevi za Njemačku, Austriju... Nastupalo je vrijeme postepenog podizanja standarda i društvenog života općenito, raskidanja sa starim navikama i ukorijenjenim običajima, neko vrijeme postepene modernizacije našeg sela... Sve te procese Kahrmanović na svoj način oživljava i prati u svojim pričama, ispisujući seosku svakodnevicu, koja samo površinski izgleda mirna i dosadna, a u biti je puna

dramatike promjena i kretanja... U nekim pričama su još uvijek zemljane furune i petrolejke lampe, u drugim već vidimo fijaker šporete i prve električne sijalice...

Svi ti i društveni procesi kroz koje je prolazilo naše selo pedesetih godina, to lagano povećanje standarda, ali i brisanje ukorijenjenih nazadnih običaja, navika i predrasuda u svijesti tog naroda, još uvijek nije primijećeno ni u ozbiljnoj nauci (sociologiji, etnologiji npr.), a ni u literaturi. Upravo to najviše i zaokuplja pažnju našeg autora.

No, od svih priča, objavljenih u ovoj knjizi, ovdje bih se posebno osvrnuo na motiv priče "Sajda", u kojoj se autor dotakao jednog bolnog događaja iz prošlosti ovdašnjeg bošnjačkog naroda. Riječ je o stradanju i sudbini mase nestalih ljudi sa ovih područja u završnici Drugog svjetskog rata, koji su u kolonama poražene vojske postradali i nestali, kako se obično danas kaže "na Blajburgu". Iako je tu riječ Kahrmanović upotrijebio kao usput, samo na jednom mjestu, ona kao motiv obilježava čitavu ovu priču. Radi se, dakle, o tragičnom stradanju pripadnika poražene vojske NDH u kojoj su se sticajem nesretnih okolnosti našli i ljudi iz ovih krajeva koji su pobijeni nakon predaje ili u zarobljeničkim logorima ili u poznatim marševima smrti.

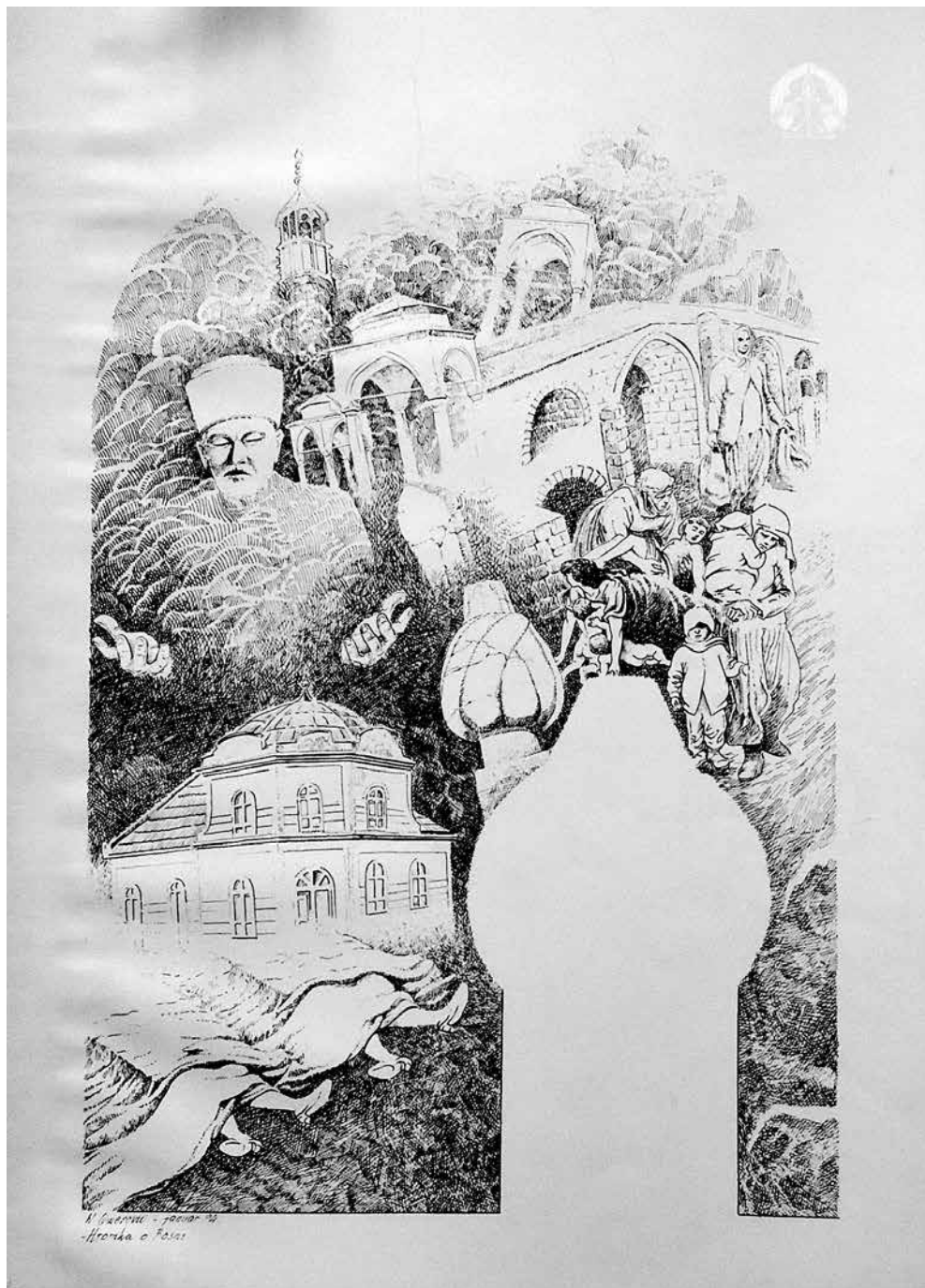
U historijskom smislu, ti su tragični događaji dosta istraženi i izučeni u Hrvatskoj i Sloveniji. U Bosni i Hercegovini, nažalost, ostalo su do danas gotovo tabu tema. Kao jedino ozbiljnije istraživanje u BiH još uvijek se smatra istraživanje koje je prije desetak

i više godina poduzeto u okviru Časopisa "Gračanički glasnik". Rezultati tog istraživanja objavljeni su na stranicama tog časopisa. Pored imena i statistike mrtvih i nestalih u tom istraživanju posebno je apostrofirana sudbina njihovih najbližih koji su godinama uzalud čekali njihov povratak, posebno majki, mladih supruga, djevojaka... Za njih oni nikad nisu mogli reći da su mrtvi, oni su samo odstupili... Vremenom je riječ "odstupili" u tom kontekstu dobila neka druga značenja..

Upravo tu žensku patnju, snagom svog talenta, uslikao je Kahrmanović u svojoj priči pod naslovom "Sajda", koja se doima kao jedna prava psihološka drama koja se prelama kroz svijest osobe iz treće generacije potomaka onih koji su "odstupili". Ne znam da li je autoru inspiracija za ovu priču "nadošla" iz nekog vlastitog iskustva ili iz spomenutih istraživanja i objavljenih historografskih tekstova, koji su mu svakako bili dostupni? Konačno to nije ni važno. Ponekad je literarno kazivanje o specifičnim psihološkim stanjima duha puno uvjerljivije i uspješnije od suhoparnog historijskog ili naučnog izraza. To se, tvrdim, dogodilo i u ovom slučaju. Uostalom, važan je konačan rezultat, a to je odlična priča sa originalnim motivom i humanom porukom.

Poput spomenute, u ovoj knjizi ima i drugih znalački napisanih i interesantnih priča, koje čitaoca, uvjeren sam, neće ostaviti ravnodušnim.

Omer Hamzić

Hronika o Bosni (januar 1993.)